

יד
מהרי"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

הרב יצחק רצאבי שליט"א

פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק

מקיץ

כסלו ה'תשע"ד ב'שכ"ה

בבית המדרש "פעולת צדיק"

בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

המשך בעניין קריאת הפסוק "שלמים הם אתנו" (פר' וישלח), והאם אות שהיא בשוא וגעיא אמירתה כפתח.

הרחבה בעניין שני שואים בסוף מלה, ומדוע לא עושים כפי שכתב מהרי"ץ בחלק הדקדוק.

האם טעם דרבן הופך את השוא לפתח, ומדוע בתיבת "ונספר לו" (פר' מקץ) ישנו דרבן על האות נו"ן, שלא כפי הרגילות.

מהי ההבנה בגעיא שבתיבת "שלמים", והאם ברית מילה מחלישה את האדם.

עניין השימוש בשם "חג האורים" כלפי חג חנוכה, וכן בעניין ברכת "חג חנוכה שמח" איש לרעהו.

בסיום השיעור מסיבת חנוכה וסיום הש"ס מפי מרן שליט"א.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור במערכת קול הלשון – 359

מספר השיעור בדיסקים – 233

השיעור מוקדש לרפואת

מרת איזיה עליזה בת יוסף שתחי',

המקום ברוך הוא ישלח לה רפואה שלימה בתוך שאר כל חולי עמו בית ישראל, ויעמידה מחליה לחיים טובים ולשלום, ויחזקה ויאמצה בקו הבריאות, אכ"ר.

השיעור מוקדש ע"י ידידנו הרב מירון כהן יצ"ו, לרפואת אמו מרת איז'ה עליזה בת יוסף שתחי'. המקום ברוך הוא ישלח לה רפואה שלימה בתוך שאר כל חולי עמו בית ישראל, ויעמידה מחליה לחיים טובים ולשלום, ויחזקה ויאמצה בקו הבריאות, אכי"ר.

המשך בעניין קריאת הפסוק "שלמים הם אתנו" (פר' וישלח), והאם אות שהיא בשוא וגעיא אמירתה כפתח.

נתחיל בעזרת הי"ת במה שסיימנו בשיעור הקודם, לא היה לנו אז פנאי להאריך, אולם זהו נושא שיש בו מבוכה בזמן האחרון, למרות שבעבר הנושא כמעט ולא נידון. וזהו עניין שני שוואים נחים, בסוף התיבה.

אבל אולי נקדים את העניין השני, הברור יותר, וכבר דיברנו עליו בעבר ושיעור מוצש"ק וישב ה'תשע"ד, זאת בכדי לדעת את מסורת הקריאה בצורה הברורה והנכונה, באופן בריא. דיברנו על אופן קריאת הפסוק הַאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלָמִים הֵם אֲתָנּוּ [בראשית ל"ד, כ"א], כדאי אולי להביא תחילה את מה שכתב על כך בספר בניין שלמה, להר"ר שלמה הכהן, מדקדק אשכנזי שמפורסם היה בזמן היעב"ץ, מכנים אותו בשם רבי זלמן הנא, לכן מזכירים אותו בשם הרז"ה. הוא שגרס, כי הגעיות הללו יתבטלו אצל האשכנזים, ונשכח זכרם מכל וכל. כיון שהוא חלק על כל הענין הזה, ולפענ"ד זה אינו בצדק.

הוא כותב ובניין שלמה חדר ראשון דף י"ט] כך, אמרו המדקדקים ובייחוד רבי אליהו בחור בספר טוב טעם פרק ז' וז"ל, קריאת השוא שאצל געיא, על שלשה אופנים. הרז"ה, חיבר הרבה ספרי דקדוק, כגון צוהר התיבה, ויסוד הניקוד, ושערי תפילה ועוד. היעב"ץ, היה בר פלוגתא חזק שלו. היעב"ץ דיבר כנגדו קשות בספריו, גם בלי להזכיר את שמו, אבל מובן שהוא מדבר על מישהו חכם וגדול בדורו, אשר חידש בפולו ועיונו כמה עניינים, וגם שינה הרבה דברים מן הקדמונים, וגרם להרבה טעיות. האחד, כשאחריו אחת מאותיות

אחה"ע, קריאתו כקריאת אות אחה"ע שאחריו, כמו תְּחִי נִפְשֵׁי [תהלים קי"ט], דְּעוּ אִיפָה [איוב י"ט], יֵשׁ שֶׁם גַּעִיָּא, קוראים אותם כאילו כתוב תְּחִי, דוּעוּ. ואם יבוא לפני יו"ד, קריאתו כחיר"ק ממש, כמו וַיִּדְעוּ כִּי אֱלֹדִים [תהלים כ"ה], בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן [שם ע"ח], קוראים אותם וַיִּדְעוּ בְּיַד. ואם יבוא לפני שאר אותיות, קריאתו כקריאת פתח ממש, כמו שְׁלָמִים הֵם [בראשית ל"ד], לָבַב אֲנוּשׁ [תהלים ק"ד], אֵלֶיךָ וַנְּשׁוּבָה [איכה ה'], קוראים אותם שְׁלָמִים לָבַב וַנְּשׁוּבָה, עכ"ל. והוא מודה, וכן דעת רוב המדקדקים, וכל האנשים הקוראים בדקדוק, אשר ראיתי בזמננו זה.

בשיעור מוצש"ק שלח לך התשע"ג, דיברנו על העניין הזה, שעלה בדעתנו בעבר, כי הארכה יותר מדאי במלה 'שלמים', לכאורה זה אינו כדין, כיון שעל ידי הגעיא, השוא רק נהיה פתח, אבל לא פתח עם געיא. דהיינו, צריך להיות 'שלמים', בהארכה קלה מאד בשי"ן, אבל לא בהארכה רבה בגעיא, כי אם כן, עשית גם פתח וגם געיא. כך חשבנו בעבר, וישנם כאלה שקלטו זאת, ומפיצים את הדבר בזמן האחרון. ולמעשה, כבר פירסמנו, שחזרנו בנו מהעניין הזה. לא שהדבר אינו מוצדק, הוא אכן נכון, אבל לאמיתו שלדבר צריכים לדעת, כי כל העניין הזה של געיא, האם זה עושה את האות מלעיל או שלא, יש בכך מחלוקת גדולה בין המדקדקים. מי שיראה במאמר המאריך לבעל מנחת שי, בחקירה הראשונה, האם המאריך עושה מלעיל, הוא מביא כך, בספר דקדוק ישן כת"י מצאתי כתוב בשם מחברים רבים זה הלשון, המאריך, זהו מה שנקרא אצלנו בשם געיא, אינו בכלל הטעמים, לא מהמפסיקים ולא משאינן מפסיקים, לבד הוא נעשה להאריך ולהמשיך הטעם מעט, ולהעמיד התנועה ההיא מעט מזער. הוא מביא כי רבים הסוברים כך. כגון, ספר הדקדוק הכותב כי המתג אינו עושה מלעיל. וכן נראה בפשיטות

שערי יצחק – השיעור השבועי

ממנו מענה לשון, למה לא יבוא אחריו דגש כדין כל פתח. הרי אחרי הפתח, בא דגש. א"כ למה הלמ"ד רפה בתיבת 'שלמים'? תגיד 'שלמים', 'לבב', 'ונשובה'. ועוד, אם כח הגעיא ככח תנועה, איך נמנע זה שלא נמצא בכל המקרא תיבה שלימה ממנו לבדו, כאשר מצאנו לרוב תיבה בת תנועה אחת. לכך אני אומר, שאין כח שו"א געיא, ככח התנועה, והוא אומר חידוש, ויכון בעיני קריאת שו"א געיא בהרמת הקול שלא יובן ממנו שום טעם תנועה גדולה או קטנה. ומטעם נקרא געיא מלשון 'אם יגעה שור על בלילו' [איוב ו'], והוא עניין צעקה שנופל על בעל חי בלתי מדבר אשר לא יוכל להוציא שום טעם תנועה וכו'.

מחבר ספר בניין שלמה זה, היה בעל סברא, והוא המציא כאן משהו, שהגעיא אינה עושה את האות מלעיל, אלא שבסה"כ צריך להרים את הקול. זאת המצאה שלו, וכמובן שאין לו כח לחלוק על המסורת המקובלת בכל עם ישראל, ועל כל הראשונים, ואת כל טענותיו אפשר ליישב בקלות. נראה לקוצר שכלי, כי כל מי שמבין, יודע שקושיותיו אינם קושיות.

בכל אופן, מה שנוגע אלינו, אין לנו ספק במסורת של קדמונים, כבר מאות ואלפי שנים, אין טענות על כך, כיון שזהו דבר שהתקבל למשה רבינו מהר סיני, ואף אחד לא יכול לבוא ולחלוק על זאת מכח סברות או כל מיני קושיות. הכי הרבה, שישאל את השאלות, ויקבל את התירושים עליהם.

אבל הנקודה המיוחדת אצלנו, זהו העניין דלעיל, שעושים זאת כמו פתח עם געיא. וזהו מה שהסברנו בזמנו בשיעור, כי למרות שלפי הדקדוק אין בכך צורך, אבל מאידך גיסא, אם הוא יעשה זאת במהירות, דהיינו רק פתח ובלי געיא, הרי שהדבר עלול להיעלם, כיון שזה אינו מורגש בקריאה. לכן העדיפו להאריך בזאת. והרי כל געיא, בעצם היא לא היתה צריכה להיות ארוכה.

מדברי בעל טוב טעם, וכו', וכן מנראה בבירור מדברי בעל מקנה אברהם בחיבורו בעניין משפטי הגעיות.

אבל מדברי רד"ק בספר מכלול, שער אותיות אהו"י, ונמשכו אחריו מדקדקים אחרים, נראה בפירוש שהמאריך עושה מלעיל. שהביא בדין אתי מרחיק, כגון בפסוק 'וּמְשָׁנָה־כֶּסֶף', תיבת 'ומשנה' מלעיל, בגלל הגעיא, שהרי אין פה שופר הולך, ולא שום דבר אחר. וכו'. וכתב עוד על מלת 'קְעָרוֹתַי', שהעיון קריאתה מלעיל. כמו סמ"ך 'סִירוֹתַי'. ע"כ. וכ"כ בשקל פְּעַל, על מה שקראנו בפרשתנו, 'שָׂאֵל שְׂאֵל־הַאִישׁ', שהוא מלעיל, שלא כמנהג, וכו', הוא מביא עוד הרבה דוגמאות.

אם כן, זאת מחלוקת, וכך הרד"ק סובר. ומסקנת בעל מנחת שי בעצמו, כדעה הראשונה, שזהו אינו ממש מלעיל, אלא הרמה מועטת, ולא עד הסוף ממש. אולם המנהג שלנו, שאנו עושים זאת מלעיל ממש. דהיינו, על אף שהגעיא היא אינה טעם, בכל אופן מחשיבים זאת מלעיל, כדעת הרד"ק.

ממילא אפשר כי הוא הדין בנ"ד, כך זה לפי המסורת שלנו. וגם אם ישנה טענה על הדבר, אין לנו מה לעשות, כי זהו מה שמקובל. וכבר אמרתי, שבלעדי ההרמה הזאת, יישכח הדבר בכלל, כפי שקרה אצל האשכנזים והספרדים בדורותינו.

טוען על כך בעל בניין שלמה [שם], והנני להפליא הפלא ופלא, שהוא עצמו כתב בספר טוב טעם פרק ז', שהגעיא דומה לטעם, ואינו טעם ממש עכ"ל. וכו'. איך יתכן זה שיבוא הגעיא שאינו טעם ממש אצל השו"א, ויעלה לתנועה גדולה שהיא מדרגה שלישית, לומר שהקריאה במלה 'דְעו' 'וַיִּדְעו' כאילו כתוב 'דועו' 'וַיִּדְעו'. ותו, מה שאמרו 'שְׁלָמִים' 'לְבָב' 'וַיִּנְשׁוּבָה' קוראים אותם כפתח ממש, וכאילו כתוב 'שְׁלָמִים' 'לְבָב' 'וַיִּנְשׁוּבָה', והנה אשאלה

מהרי"ץ אומר [בחה"ד פ' וירא], שישנן שתי מקומות, שכתוב בהם 'אמלטה נא'. האחד אצל לוט, אַמְלֵטָה נָא שְׁמָה [בראשית י"ט, כ']. והשני אצל דוד המלך עם יהונתן, אַמְלֵטָה נָא וְאַרְאֶה אֶת־אֶתִּי [שמואל א' כ', כ"ט]. זאת שבתורה, היא מלרע. ובספר שמואל, היא מלעיל. אבל הציבור, אינו מבדיל ביניהם. הרי קוראים בתורה 'אמלטה', עם געיא, וכך גם אצל דוד המלך, כי יש שם טעם מארכה. מי מבדיל? רק מי שמבין בדקדוק, רואה שלאמיתו שלדבר צריך להיות הבדל. במלה 'אמלטה' אצל לוט, הטעם הוא על האות טי"ת. ואצל דוד, הטעם הוא באות מי"ם. א"כ אומר מהרי"ץ, שאצל לוט, זהו מלרע, כיון שאין געיא, וא"כ צריך לקצר בכך. אבל הציבור אינו מבדיל, ועושה גם זאת במלעיל. א"כ מה נפשך?

בקיצור, המסקנא היא כך. הראוי הוא, שלא להאריך יותר מדאי. דהיינו, לעשות משהו שיהיה מורגש וניכר, אולם לא להבליט זאת בהרחבה יתירה. העיקר הוא, שיהיה לכך היכר, שעושים זאת בהארכה. אבל לא "מלעיל" יותר מדאי. לא להפוך את זו כאילו הוא ממש מלעיל.

הרחבה בעניין שני שואים בסוף מלה, ומדוע לא עושים כפי שכתב מהרי"ץ בחלק הדקדוק.

בעניין שני שוואים נחים בסוף התיבה, זהו נושא מביך מאד, אבל בהתחלה נביא את המקורות, בכדי שהדברים יהיו ברורים.

מהרי"ץ זיע"א מדבר על כך, בשלשה מקומות. נתחיל במגילת רות, כי זהו המקום המפורסם ביותר שהוא מדבר על כך, כיון שזה נמצא בכל מהדורות ספר חלק הדקדוק, ובכל ההעתיקות.

לגבי הפסוק וְטַבְלַת פְּתָדִי בְּתֹמֵיךְ וְרוּת ב', י"ד, אומר זאת בועז לרות, כותב מהרי"ץ כך, הפ"א דגש, ושוא שבת"ו ד'וטבלת' נע, כאילו קורא וטבל תפתך. ואין להקשות מדגשות הפ"א, כי

השוא נע לא ירפה אותיות אהו"י, כי אם כשהוא באמצע התיבה, ועיין ערוגת הבושם. אומר מהרי"ץ, הרי הכלל הוא, שאחרי שוא נח, בא רפה. א"כ, כך היה צריך להיות הפ"א רפה, במלה 'פתך'. אולם הוא אומר, הכלל הזה נכון, רק באמצע התיבה, אבל לא בתחילתה. פה כתוב 'אותיות אהו"י' בטעות, אולם כבר העירו על כך, שזאת שגיאה, וצ"ל 'לא ירפה אותיות בג"ד כפ"ת', וסיים מהרי"ץ 'לעייין בספר ערוגת הבושם'. זהו מקום אחד.

המקום השני, בו הוא כותב על כך, וזאת לא ידעו, אבל כבר לפני הרבה שנים ראינו זאת בכת"י קדשו של מהרי"ץ עצמו בחלק הדקדוק על ספר תהלים, יש לו מהדורא אחרת, מצורפת עם ספרו מעיל קטון, וכעת הדפיסו אותה בסוף תאג חזון שמעון. על הפסוק בתהלים, אַמְרַתְּ לִי־יְיָ אֲדֹנָי אַתָּה וְתַהֲלִים ט"ו, ב"ג, אומר מהרי"ץ זיע"א, הקריאה המקובלת בידינו, שהשוא שבת"ו מתנועע, כאילו אתה אומר אמר־תִּלְיִי. בעניינו הדבר פלא. כי לעולם כשיש שני שואים, השוא השני נע, וכן כתבו הרבה מהמדקקים. ודכותה, זיבך עליו' והדומים לה. וכבר האריך בזה בספר ערוגת הבושם ז"ל. א"כ, לפ"ז את הפסוק וַיִּבְכְּ עֲלָיו וַיִּשְׁקֶלְוּ [בראשית נ', א'], צריך לקרוא זיבכעליו'.

מקום שלישי המתאים לעניין זה, כותב זאת מארי חיים קורח זצ"ל, שהוא תלמיד תלמידו של מהרי"ץ. הרי כמהר"ר יוסף קארה זצ"ל, היה תלמידו המובהק של מהרי"ץ, א"כ מהר"ח קורח היה תלמיד תלמידו של מהרי"ץ. מי ששם לב, לפעמים בספר חלק הדקדוק ישנן הערות בשמו, המסתיימות במלה 'ר"ח', או שישנם כיום אשר כבר כותבים זאת באופן מלא, 'ר"ח קורח'. הוא העתיק את תמצית חלק הדקדוק, והוסיף הערות משלו, פה ושם. הוא כתב את ההערות על חומש מכתב אלד"ים דפוס ליוורנו, וכמובן שבחומשים ישנם שינויים מנוסח ק"ק

שערי יצחק – השיעור השבועי

מביא אותו ברשימה. אם אינו מביא אותו, סימן והוכחה שזה אינו נכון, לפי שיטתו בכל אופן, כיון שאינו מזכיר זאת. לכן מהרי"ץ מביא, שבדפוסים יש פסיק, וכן בפסיקתא. וברוב התיגאן אינו. ישנו מיעוט שכן. ומהר"י בשירי כתב, 'וישב' בפסיק, ואם כן אינו נקשר עם 'ממנו'. שאם היה נקשר, לא היה בו פסיק, אלא נקרא בעצמו משני השואים נחים, כמו שהם בכל מלות ההפסק נחים, עכ"ל. תשמעו היטב מה אומר מהרי"ב. הרי ישנה מחלוקת על הפסוק 'וישב ממנו', האם יש בו פסיק, או שלא. אומר מהר"י בשירי, כי יש פסיק. דהיינו, הוא נוקט כהספרים שכתבו כך. הרי גם מהרי"ץ כותב, שיש מעט תיגאן, שיש בהם פסיק, ממילא שייך שגם מהרי"ב יסבור כך. אם כן, המלה 'וישב' אינה מתחברת עם המלה 'ממנו', שאם היה נקשר, לא היה בו פסיק. כלומר, הוא מביא הוכחה, לא יכול להיות שתקרא 'וישב ממנו', הבי"ת בשוא נע, דא"כ איך יכול להיות שיבואו ויעשו פסיק ביניהם? וכי אני אקרא 'וישבה'? הרי אינני יכול להפסיק בין המלים. שהרי שוא נע, חייב תמיד להתחבר עם תנועה אחרת. אמנם לומר 'בממנו', הדבר יכול להיות. אבל 'וישבה', זהו סגול או פתח, א"כ אין אפשרות לכך. 'אלא נקרא בעצמו בשני השואים נחים, כמו שהם בכל מלות ההפסק נחים, עכ"ל'. על כך מוסיף מהרי"ץ זיע"א שלוש מלים, וזוהי שיטת הראב"ע. דהיינו, הרב רבי אברהם אבן עזרא.

כאן הוא שורש העניין. דהיינו, בעניין הזה, ישנה מחלוקת גדולה בין המדקדקים הקדמונים. הראשון הידוע לנו שאומר כי זהו שוא נע, זה רבי יהודה חיוג. והאבן עזרא חולק עליו, אינו מסכים איתו.

הראב"ע בספר צחות [בהתחלת הספר אות ב'] כותב כך, השוא יתחלק לשני חלקים. האחת, שתהיה תחילת המבטא בראש המלה או בתוכה, בשי"ן 'שמע', ומי"ם 'תשמעון', כי השוא איננו נקרא בעצמו, רק עבור תנועה

תימן, לכן הוא כתב בגליונות הערות. באחת ההערות, הוא כתב על הנושא הזה, בפרשת נח על הפסוק, וַיִּשְׁתַּחֲוֶינָה לַיהוָה וַיִּשְׁפָּר וּבְרָאשֵׁית ט', כ"א, השוא שבת"ו נע, כאילו קורא וישתמן. בטוחני כי אף אחד מהיושבים פה, לא שמע את הקריאה הזאת. לא מזקן, ולא מצעיר, גם לא מאשכנזים, ולא מספרדים, ולא מאף יהודי. אבל כך הוא כותב במפורש. וכן, 'יפת אלדים ליפת', כאילו קורא יפת אלדים. אם אנחנו היינו שומעים קריאה כזו, היינו מעירים על כך. מה אתה קורא? כמעט כמו 'פן יפתה לבבכם?' מה קרה פה? ועיין בחלק הדקדוק מגילת רות, על הפסוק וטבלת פתך. רבי חיים קורח. זאת ההערה שלו.

אם כן, אין לנו ברירה, ואנו חייבים לומר שהיתה שיטה כזאת, היו כאלה שקראו כך. אבל כמה שניסינו לברר מתלמידי חכמים, מצאנו אולי בודדים, אחד או שניים, שאכן כך קראו. עוד ישנו פה בעיר ב"ב זקן אחד, שמו רבי חיים לוי, והוא אומר, אכן, כך קראו בבית הכנסת של מהרי"ץ. מצד שני, בזמנו שאלתי את הר"ר שמעון צאלח זצ"ל, המו"ל של תכלאל עץ חיים מהדורא בתרא, הוא היה ממתפללי בית הכנסת מהרי"ץ, והוא אמר שאינו מכיר את הקריאה הזאת. 'לא שמענו'. אלא הקריאה היא כרגיל, 'וישת מן היין', וטבלת פתך, הכל בשוא נח, כפי המקובל אצל כולם.

ברוך ה', מצאנו מקום אחד, שבו כותב מהרי"ץ אחרת מכך. בפרשת חוקת, על הפסוק וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ יִשְׁבִּי וּבַמְדַבֵּר כ"א, א"ן. הרי לפי השיטה הזאת, איך היה צריך לקרוא? 'וישב ממנו'. כותב ע"ז מהרי"ץ כך, 'וישב ממנו שבי', בדפוסים יש כאן פסיק, וכן הוא בפסיקתא. ישנו ספר פסיקתא, זוהי 'מוסרה'. דהיינו, הוא מוסר את כל המקומות, שבהם ישנו פסיק בתורה. הדבר רשום, הוא מציין זאת. אם ישנו פסוק מסויים, אשר יש בו מחלוקת, אתה יכול לברר האם יש בו פסיק, ע"י בדיקה האם הוא

אחריו או לפניו. ואם התנועה אחריו, הינו שוא מתנועה. ואם התנועה לפניו, הינו שוא נח, ואינו נראה במבטא. כי אין רי"ש 'שְׁמַר' כה"א 'עֲשֵׂה' במבטא. על כן יקראו ה"א 'עֲשֵׂה' נח נעלם. ובסוף המלה, יתחברו שני שואים, כמו זישת מן הייץ, יפת אלד'ים. ואמר רבי יהודה המדקדק, כי ראוי לקרוא תי"ו זישת מן הייץ, שוא מתנועה, דבוק עם מלת 'מין'. וכו'. אחרי כמה עניינים שהוא מסכים בהם לדברי ר' יהודה, מסיים הראב"ע בזה"ל, רק בתנועת השוא שהיא אחר שוא, לא תאבה לו ולא תשמע אליו, כי הנה העברים הוצרכו, כאשר התחברו שני שואים מתנועים, להניח השני, והניעו גם הראשון בהיכנס אחת מאותיות בוכ"ל וכו' יעו"ש.

כמו־כן כתב הראב"ע בספר מאזנים, והוסיף שם עוד ראיה, שאילו היה זה אמת, להניע שוא שני שבסוף המלה, לא היה בעל הטעמים מפסיק באתנח ובסוף פסוק במלת וישא יעשו קלו ויבך [בראשית כ"ו, ל"ח], ויפל על־צוֹאֲרֵי בְנֵי־מִדְיָאֵלָיו ויבך [בראשית מ"ה, י"ד], עכ"ל. הדבר מובא גם בפירוש קול יהודה [להר"י מוסקאטו] על ספר הכוזרי מאמר שני דף קס"ו יעו"ש ב.

אקרא לכם גם מתוך ספר ערוגת הבושם, זהו הספר שמהרי"ץ מציין, בדבר שני שואים שבאים בסוף תיבה, הרב יהודה חיוג ראש המדקדקים כתב, שאם יתחבר שוא עם שוא באמצע המלה או בסופה, הראשון נח והשני נע, חוץ ממקום ההפסקה, כמו 'ישמר' 'למדו', זוהי דוגמא של שני שואים, ושהשני נח, ויבך על־צוֹאֲרֵי [בראשית מ"ו, כ"ט], יפת אלהים לִיפֹת [בראשית ט', כ"ז], ויפת בַּסֶּתֶר לְבִי [איוב ל"א, כ"ז], נַרְדֵּן וְכַרְפֶּם [שה"ד ד', י"ד], [דוגמא זו תמוהה, כי פסיק מפריד בינתיים. יב"ן]. אֶל־יִשְׁשַׁב אֶל־דָּרְכֵיהָ לְבָרָךְ [משלי ז', כ"ה], וילדת בן [בראשית ט"ז, י"א], עַד לֹא־שָׁמַת אֱלֹה וישעיהו מ"ז, ז]. בכל אלה, השוא השני נע, בעבור הֶסְמַכּם עם שיש אחריהם, ובמקום

ההפסקה ישכנו וינוחו. כמו וישא עשו קולו ויבך, כאן אין מה לעשות, במלה ויבך ישנם שני שואים, ואין אפשרות לקרוא ויבכה. והראב"ע השיג עליו בספר צחות וז"ל, ויאמר רבי יהודה המדקדק, כי ראוי לקרוא תי"ו זישת מן הייץ, שוא מתנועה, דבוק עם מלת 'מין'. והנה מה יעשה במלה יפת אלד'ים, כי אין כח בלשון לחבר שני שואים מתנועים, כי ניקוד 'אלד'ים' שוא עם פתח קטן וכו'. זה מה שכותב הראב"ע בספר צחות שהבאנו, הוא מעתיק כאן את דבריו. א"כ טענתו היא, מה הוא יעשה עם המלים הללו? ובסופו של דבר מסיים הראב"ע, כי שני שואים בסוף תיבה, שניהם נחים בכל מקום. זוהי שיטת ראב"ע, כפי שאמרנו בשם מהרי"ץ.

הרד"ק בספר המכלול [בשער השוא], עושה בנ"ד פשרה. הוא אומר כך, כי שני שואים נעים בסוף התיבה, הדבקה אל אשר בצדה, השני נע. אמנם, אם ראשית התיבה שבצד תיבת השני שואים היא אות שואית או דגושה, אז השני שואים נחים. וזה מפני שאין שני שואים נעים זה אחר זה, ואין דגש אחרי שוא נע. מה טוען הראב"ע? מה נעשה כאשר ישנם שני שואים נעים? בסדר, שם אתה צודק, ואכן נקרא 'יפת'. גם התי"ו, בשוא נח. יש לך קושיא נוספת עליו? איך תקרא יפת בסתר לבי, וכי רצונך שיקרא יפתה בסתר? והרי אחרי שוא נע צריך לבוא רפה, ולמעשה בספרים המדויקים זהו דגוש, א"כ משמע שזה שוא נח? אומר הרד"ק כי לדעתו, אכן שם זהו 'יפת'. דהיינו, היכן שישנו קושי, אומר הרד"ק, טוב, שם נעשה שוא נע. אבל היכן שאין קושי, נשאר השוא נע.

בא ספר ערוגת הבושם, לרבי שמואל ארקיוולטי, וכותב על זאת שם כך, אם הותר לי לדבר במקום גדולים, הייתי אומר, שכל שני שואים בסוף תיבה, השני נע כבאמצע התיבה. וזה מפני היות תמיד אות השוא השני, בסוף תיבה דגושה. והדגש הוא מכשיר השוא להתנועה, כאשר נבאר בסמוך. ואין להקשות

שערי יצחק – השיעור השבועי

וכבר שני דורות לאחר מהרי"ץ, היה ויכוח גדול בנושא זה. מי שיראה בספר שו"ת חן טוב החדש, שהדפיסו בזמן האחרון, יש שם תשובות חדשות, שכבר בזמנו ראיתי אותם בכת"י, וכבר אז שני רבנים ידועים בעיר צנעא התווכחו על עניין זה ויכוח קשה, ובתשובות חן טוב החדשות [סימן נ"ט] כתוב כך, תשובה שהשיב הרב, לאחד מן החברים, בעניין שני שואים בסוף תיבה. דהיינו, מחבר ספר חן טוב, מהר"י בדיחי זצ"ל, שהיה ראש הישיבה הכללית בבית הכנסת של מהרי"ץ, שם התקיימה הישיבה, הוא כותב תשובה לאחד מהרבנים בעיר צנעא. מה שכתבת בעניין שני שואים בסוף התיבה, אמת שהמדקדקים חלוקים בזה. ומן התימה, למה העלים הרב עין מדברי הרד"ק ראש המדקדקים, מה שאעלה בחלק הדקדוק וזכר שתי הסברות. מדוע אתה כותב בחומרא כ"כ על הנושא הזה? הרד"ק מביא, שישנן שתי דעות, ישנם אומרים כך וישנם האומרים אחרת, והוא עשה פשרה כנז"ל. אבל הרד"ק לא ייחס טעות על אחת משתי הסברות, ולא חירף מי שקורא נע או נח, כי אין בזה איסור והיתר לייחס בו טעות. למה אתה מחרף ומגדף, את אלה שקוראים את השוא השני נע? הרד"ק הביא, כי יש אומרים כך ויש אומרים כך, ולא עשה מזה עניין. נהרא נהרא ופשטיה, כל אחד יחזיק במנהג מקומו, כי יש סמך לשתי הסברות, ואין בזה שגיאה וטעות, וכולם דברי אלדים חיים.

ואין ראיה ממחברות התיגאן, לקבלת קריאתנו ולדעת התיגאן. שכמה דברים, מצינו דפלגי התיגאן על דברי המחברת וכו'. גם אין ראיה מכרעת משלישי בקודש, כבוד מורנו הרב רבי אברהם הלוי. דהיינו, דעת שתי מחברות התיגאן, ששני השואים הם נחים, גם בסוף תיבה, כפי שמקובל בד"כ גם אצלנו לקרוא. כך בשתי המחברות, במחברת העברית בודאי, אך גם במחברת הערבית מוכח כך. החולק הביא שלישי בקודש, את רבי אברהם הלוי, ומסתייע ממנו שגם כן קרא שני

מ'יפת אלדים', מפני שהשני שואים נעים הם בשתי תיבות. ולא אמרו שלא להניע שני שואים זה אחר זה, אלא כשהם בתיבה אחת. הוא לא מסכים קושיית האבן עזרא. אכן ישנו כלל, שלא קוראים שני שואים נעים, אבל זהו רק באמצע התיבה. אולם אם זה בסוף התיבה, אכן כן קוראים. ומטעם זה אין להקשות מן 'יפת בסתר לבי' ומן 'ויולדת בן' שהבית'ין דגושות אחר שוא נע, כי גם הם, היינו השוא והדגש, בשתי תיבות. ולא הוגבל סדר וכלל מסוף תיבה אחת לראשית תיבה שלאחריה, כי אם בבג"ד כפ"ת דסמ"ך לאהו"י. ומהן ראיה, שאין להקפיד לשני שואין נעים או לדגש, אחר שבא כשהם בשתי תיבות, כי כן אין מקפידין לדגש אחר אהו"י אם הם בשתי תיבות, כגון 'ואתה תצוה' 'ארצה כנען' ודומיהם. ועוד, מאחר שעיקר גבולים אלה אינו אלא לתקן הקריאה שלא תהיה קשה לבטא בשפתים, יעמדו נא הקוראים ויעידו, כמה מהקושי תשמע האזן במוצא שני שואים נחים. כיצד אפשר לקרוא, שני שואים נחים? הרי ישנו כלל, למה אומרים 'ישמעו', 'ילמדו', כיון שקשה להגיד שני שואים נחים. א"כ, קשה מאד להגיד 'וישת'.

אבל תשמעו מה הוא כותב במפורש, לא כן בהניע השני, הרי 'ישת' יהיה קרוי ל'ישתה', הוא כותב זאת עם האות ה"א, 'זיבד' ל'זיבדה', 'זישט' ל'זישטה'. ואחר שוא נע, יבוא לעולם רפה, חוץ מ'שתים' ומ'שתי', אולי להבדילם מ'שתה' אדוני לשון שתיה. ואח"כ הוא עובר לנושא אחר.

כעת ברצוני לומר כך, בעל תורה קדומה, כפי שכבר דיברנו בשיעור הקודם ובהזדמנויות אחרות, הרב יפ"ה, הינו מדקדק גדול, ויישר חיליה לאורייתא. כן ירבה וכן יפרוץ אכי"ר. אבל חושבני שבנושא הזה, עדיף היה שלא להזכיר את 'שיטת מהרי"ץ'. כפי מה שנראה מכל המקורות, ואולי תכף נוכיח זאת, בעניין זה של שני שואים בסוף תיבה, אין לנו ראיה מספרי קדמונינו כיצד הם היו גורסים.

שואים שבסוף המלה נחים. ועל כך ענה לו מהר"י בדיחי, שאין זה מכריע, כי מצאנו דפליג בכמה דברים על מהר"י בחלק הדקדוק וכו'. מי יתן ועיינת בטוב בדברי מהר"י, אשר היה בקי במנהגי אבותינו הקדושים, ומקובל מפי זקנו הגאון המפורסם כמהר"ר צאלח זצ"ל, שהחזיק מנהגי אבות בכל דבר, וכמעט שלא היית מעיד שקבלת קריאתנו מאבותינו שלא להניע השוא השני, ולא היית מחזיק לגאוני עולם הסוברים כן לטועים ושוגים. דהיינו, הוא מתרעם על החכם השני אשר כתב, כי מסורת הקריאה היא, לקרוא את שני השואים נחים. ושמי שקורא אחרת, הוא טועה ושוגה. והביא ראיות ממחברות התיגאן, ומראב"ע. אבל מהר"י בדיחי, עונה לו על כך.

רציתי לדון ולהרחיב יותר על עניין זה, אבל לא נראה לי שזהו הזמן המתאים [מסיבת חנוכה] להתעמק בפרטים הללו, ואני רואה כעת שעלי לדחות את הנושא לשיעור אחר. הדבר אינו מתאים לציבור כ"כ רחב, שהגיע לבית המדרש. כי הדברים הללו הינם דברים מאד דקים, אינם שווים לכל נפש, ואין מתאים לאמרם אלא ביותר יישוב הדעת. לכן, אגיד לכם רק את המסקנא, את תמצית הדברים.

אך ראשית, מי שיראה בתאג' תורה קדומה' בפרשה הבאה, פרשת ויגש, על הפסוק וַיִּנָּשֶׁק לְכָל־אֶחָיו וַיִּבְכֶּה עֲלֵיהֶם ובראשית מ"ה, ט"ז, כותב היפ"ה כך, השוא השני שבכא"ף נשאר נח, אף לשיטת מהר"י, לפי שבא העא"ן בשוא פתח, ואי אפשר לשני שואים נעים שיבואו כאחד.

הרי תמיד, בעל תורה קדומה הולך באותה הדרך, מה שהוא כותב כשיטת מהר"י, שבשני שואים בסוף תיבה, השוא השני הוא נע. לכן הוא כותב, כי בנ"ד קוראים זיבך עליהם, השוא השני הוא נח, גם לפי שיטת מהר"י.

לפענ"ד, במחכ"ת הדבר אינו נכון. לפי מהר"י, גם כאן צריך להיות זיבכעליהם, שהרי מהר"י סמך על בעל ערוגת הבושם, והוא בעצמו אומר במפורש, כי גם באופן הזה, קוראים בשני שואים, כגון בפסוק יפיתאלדים'. מה שטוען על כך רבי אברהם אבן עזרא, שאין אפשרות לקרוא שני שואים נעים אחד אחרי השני, ברצוני להשמיע לכם מה היא כוונתו, ואתם תשמעו ותגידו. כי חושבני, שטענתו אינה מוכרחת. אני אקרא לכם, ואתם תגידו האם אני קורא שני שואים, או שלא. [מרן שליט"א קורא] יפיתאלדים ליפת', אמרתי נכון? לפי שיטתם, זה בסדר, הוצאתי את התי"ו בשוא נע, וגם את האל"ף בשוא נע. אמנם נכון שהדבר קשה, הדבר צריך להיות במהירות ובמומחיות, אבל לא שאין אפשרות לבטא זאת. ובגלל שזה קשה, דעת הראב"ע שא"א לתת זאת לציבור. אך לדעת ר"י חיוג ומהר"י וסיעתם, גם בנ"ד, בפסוק זיבך עליהם, זהו שוא נע ועוד שוא נע. אמנם זה קשה, אבל כך צריך לקרוא לפי דעתם.

סותר את עצמו בעל תורה קדומה, מיניה וביה. כי בפרשת נח, הוא הביא את הר"ר חיים קורח, שהולך בדרך הזאת, והוא כתב במפורש, זיש" תמן היין, וכן יפיתאלדים'. א"כ, מה נפשך? הם אכן קראו כך. ומהר"י זיע"א, סומך על ערוגת הבושם, ולפי ערוגת הבושם כך זה לאורך כל הדרך, תמיד ובכל מקרה.

בעל תורה קדומה, מציין זאת תמיד, לאורך כל חמשת חומשי התורה וההפטרות, אבל בפרשת מקץ, בפרשה שקראנו, הוא שכח לכתוב זאת בפסוק וַיִּמְהַר יוֹסֵף פְּיִי־נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל־אֶחָיו וַיִּבְקֶשׁ לְבִקְוֹת וַיָּבֵא הַתְּזָרָה וַיִּבְכֶּה שָׂמָה ובראשית מ"ג, ל"ז. מה צריך להיות? חיפשתי פה הערה בתורה קדומה. למה לא כתוב לפי שיטת מהר"י צ"ל ויבכשמה? שכחו להעיר זאת כאן.

שערי יצחק – השיעור השבועי

ישנם כמה וכמה דברים, אשר מהרי"ץ כותבם, אולם הם לא היו נהוגים. לדוגמא, אינני יודע אם יש כאן מישהו, שבבית הכנסת שלו נוהגים כך, אדרבה שיגיד לי. אני מתאר לעצמי, כי רובם ככולם, לא שמו לב לכך. לאחר קריאת ההפטרה בשבת, כותב מהרי"ץ בעץ חיים וח"א דף ק"מ ע"א] כך, אחרי שמשלים המפטיר הברכה וכו', ואח"כ מתחיל ואומר י"י הושיעה וכו'. ואח"כ עומדים הקהל, ואומרים בעמידה, 'מה רב טובך אשר צפנת ליראיך'. מישהו שמע דבר כזה? שאומרים מה רב טובך בעמידה? לא נשמע דבר כזה. אבל אכן ישנם בתי כנסת, שנהגו כך. בכניס בית צאלח, בעיר צנעא, כך נהגו. ודוקא כניס בית אלאוסטא, שהם שאמי, גם הם נהגו כך. שניהם נהגו את המנהג הזה, לעמוד ולומר זאת. אבל, בכל בתי הכנסת, ובכל ערי תימן וכפריה, לא נהגו זאת. א"כ מה נגיד? הרי מהרי"ץ כתב לעמוד, וא"כ צריכים אנחנו לעמוד כפי הוראתו? אלא התשובה, וכי מהרי"ץ אמר כי כך נהגו הקדמונים? ובכלל, מאימתי התחילו להגיד 'מה רב טובך?' הקדמונים בכלל לא הזכירו זאת.

דוגמא נוספת, מהרי"ץ כותב וח"א דף קס"ד ע"ב] לגבי חג פורים, ולאחר הקריאה מברך בא"י האל הרב את ריבנו והדן את דיננו וכו', ונהגו הציבור לענות אמן על כל פרט ופרט מהברכה, ואין להזחיתם, כי מנהג קדמונים הוא. היה מנהג כזה, ואולי עד היום ישנו בית כנסת אחד או שנים שנוהגים כך, שאחרי שגומרים את מגילת אסתר, כשאומרים 'האל הרב את ריבנו', הציבור עונים אמן. והדן את דיננו אמן, הציבור עונים אמן. מהרי"ץ כותב שזה מנהג קדמונים, אבל לא מוזכר בספרים. לא נהגו. [עיין "שערי יצחק" ח"א שיעור מוצש"ק משפטים ה'תש"ע].

הערה מהקהל: העדנים נוהגים כך. תשובת מרן שליט"א: אכן גם הם, זה מובא אצלם בספר נחלת יוסף ח"ב דף י" ע"ב.

אבל אני אומר, כי בכל מקום, צריך שלא להעיר זאת. והסיבה היא, כי אין ראייה ששיטת מהרי"ץ לקרוא כך, בתורת שזהו מנהג קדמונינו. צריכים לדעת, הסברתי זאת כבר כמה פעמים, אכן מהרי"ץ הוא מאריה דאתרין, והדבר מקובל על כל חכמי תימן, בין בלדי בין שאמי, אשר קיבלו את הוראות מהרי"ץ בתורת מאריה דאתרא, שפסקו מחייבים. כמו שהיה לנו בזמנו את הרמב"ם, וכמו שיש לנו את מרן השו"ע, גם מהרי"ץ הוא לנו מאריה דאתרין. לכן, כל גדולי החכמים בתימן, כגון בעל שושנת המלך, ובעל תורת חכם, ובעל מקור חיים, כולם הביאו את פסקיו, בתורת הפסק הסופי. הוא גדול הדור, ומאריה דאתרין, הוא היה רב המקום. זהו הדבר הראשון.

בנוסף, שיטת מהרי"ץ היא, להעמיד את נוסחאות הקדמונים. דהיינו, התכלאל והתיגאן, לדעת איך קוראים. אולם ישנם דברים, שמהרי"ץ כותבם, בגלל שהוא חי בעיר מסוימת, ובעיר שלו, או בבית הכנסת שלו, או במשפחה שלו, כך נהגו. אבל מה שאביו של מהרי"ץ נהג, וכדומה, אינו מחייב אותנו, בכדי שננהג כפי שאביו נהג, או כפי שנהגו בעיר שלו, או בבית הכנסת שלו. כיון שמהרי"ץ, לא ייסד זאת בתורת 'שיטה', אלא שהוא אומר, כך אנחנו נוהגים כאן. ואילו מהרי"ץ בעצמו היה בעיר אחרת, או במשפחה אחרת, הוא לא היה נוהג כן.

מאחר ואין פה איזה 'פסק', או להעמיד את מנהגי הקדמונים, אשר השתנו בדורות האחרונים. הנקודה הזאת, האם שייך שוא נע בסוף תיבה, זוהי מחלוקת בין המדקדקים, ולא ידוע אם זהו היה מנהג הקדמונים, או שלא. ולפי כל הסימנים נראה, כי הקדמונים לא נהגו כך. ויתכן, שכאשר ראו שיטת כזאת, הם הלכו אחריה, אבל רובם ככולם לא קיבלו זאת. בכל אופן, אין לנו ראייה מספרי הקדמונים, לדבר הזה.

עוד דוגמא, מהרי"ץ כותב [שם שם ע"א], ונהגו לומר ארבעה פסוקים של גאולה, תחילה אומרם שליח ציבור ממגילה כשירה שבידו, ואח"כ כופלים אותם הציבור אחריו בקול רם, והם 'איש יהודי' וכו', וכן לגבי כל הפסוקים אשר חוזרים עליהם, מי אומר אותם קודם? הקהל או הציבור? בעיר צנעא נוהגים, כי מי שמתחיל הראשון, זהו הש"צ, ואח"כ חוזרים הקהל אחריו. אבל בכל ערי תימן וכפריה, המנהג הוא שהציבור מתחיל, ואח"כ חוזרים הש"צ. בין בלדי בין שאמי. בכל הפוסקים כתוב את המנהג הזה, ולא כפי מנהג צנעא. אבל מהרי"ץ מעיד, על מנהג עירו צנעא, בנוסח בלדי, וגם בעל שת"ז שהוא שאמי אומר, 'אנחנו מנהגינו כך'. למה נהגו כן? אין לכך מקור מפורש, אפשר אולי להסביר טעם לזאת, אבל לא כעת הוא המקום. בכל אופן, זהו המנהג. א"כ, וכי מישחו יבוא ויגיד, כי כיון שמהרי"ץ כך כתב, אנו חייבים לנהוג כך? מהרי"ץ כתב, כפי מה שנהגו בעיר שלו. אם הוא היה במקום אחר, הוא היה כותב ועושה מה שנהגו במקום האחר. אין לו עניין, 'להעמיד' את המנהג הזה. כנראה מהרי"ץ סבר, שכך נוהגים בכל המקומות, הוא לא הלך לברר זאת, לכן הוא כתב שכך 'נהגו', הוא לא כתב במפורש היכן נהגו, ויכול להיות שהוא סבר מן הסתם שכך הדבר נפוץ בכל הקהילות בתימן. אבל אם התברר, שלא נהגו כך, אכן הדבר אינו מחייב. [ועיי' "שערי יצחק" כנז"ל].

ישנם עוד דברים נוספים רבים, כגון פיוט 'יגדל' שאנו אומרים בליל שבת לפני עלינו לשבת, ובעץ חיים כתוב לפני כן, והוא עצמו כתב כך במהדורא קמא דקמא כת"י קדשו. וכן י"י הושיעה וגו' אשרי וגו' בשבת, שבעץ חיים כתוב לומר זאת לפני מי שבירך, ובדר"כ לא נוהגים כך, ובזה מהרי"ץ עצמו כתב בשו"ת פעו"צ שזהו מנהג "בית הכנסת שלנו". אכמ"ל לפרט ולהסביר שרשי ונימוקי כל עניין, אבל היסוד מובן. זהו דבר אחד.

דבר שני, הרי מהרי"ץ בעצמו, בפסוק זישב ממנו שבי', מביא את מהר"י בשירי, האומר כי 'שני השואים נחים'. אם כן אתה רואה, שאחד מגדולי חכמי תימן המפורסמים, פשוט לו כי שני השואים נחים, ומהרי"ץ לא העיר על כך שום דבר נגדו. א"כ יכול להיות, שכאשר מהרי"ץ ראה את דברי מהר"י בשירי אלו, נודע לו אז כי ישנה מחלוקת בנושא הזה, ולכן הוא לא כתב שאנחנו נוהגים אחרת וכדומה. בכל אופן, יש לנו את מהר"י בשירי שכותב זאת, הוא חי מאה שנה מלפני מהרי"ץ, והוא כותב כי שני השואים נחים. אותו הדבר, יש בידי תאג מדוייק כת"י של הר"ר יהודה חאזי, שהוא ג"כ מעתיק את לשון מהר"י בשירי, ולא מעיר על כך כלום. משמע שהיה פשוט להם, שהשוא הוא נח. אם כן, כבר יש לנו פה שתי סיבות, למה הדבר צריך להיות ולהישאר כך.

דבר שלישי, יש לי ראייה מעניינת, כי הקדמונים קראו זאת בשוא נח, כפי שאנחנו קוראים. הרי בעצם, איך אפשר להוכיח, האם השוא הוא נח, או שהוא נע? אמנם על ידי הניקוד שלנו כיום, אין ראיה, כי הכל מסומן אותו הדבר. בין שוא נח בין שוא נע. אבל ב'תרגום', הרי עושים אצלנו בספרים כת"י ניקוד עליון. ובניקוד העליון, היכן שישנו שוא נח, לא עושים שם כלום.

בדקתי בכמה וכמה מקומות, כגון בפסוק בפרשת בלק, 'התעללת בי', התרגום הוא 'ארי חייבת' בי'. אני מסתכל, כיצד הקדמונים ניקדו את המלה 'חייבת'? הרי יש כאן שני שואים? ואני רואה, שהם עשו רק פתח על החי"ת, וצירי על היו"ד, אבל לא עשו כלום על שתי האותיות האחרונות. מוכח, כי הם קראו זאת בשוא נח. אותו הדבר בפסוק 'אשר רכבת עלי', שהתרגום 'דרכבת עלי'. וכן בפסוק 'עשית לי', שהתרגום הוא 'עבדת לי'. אמרתי, אחפש בספרים יותר קדמונים, למשל בתאג של הר"ר דוד בן בניה, בהפטרות 'זכור' בפסוק 'ואתה עשית חסד עם כל בני ישראל', התרגום הוא

שערי יצחק – השיעור השבועי

של אותו אדם לימד אותו אחרת, מחוסר ידיעה או מכל סיבה אחרת, א"כ הוא יגיד, את זאת לא נהגתי, וגם את זאת לא נהגתי, ואין לדבר סוף. לכן, עדיף שלא לשים דבר, שהוא בעצם אמור שלא להתקבל, או שיכול ח"ו לעורר מחלוקת. כך נראה לפענ"ד.

האם טעם דרבן הופך את השוא לפתח, ומדוע בתיבת "ונספר לו" (פר' מקץ) ישנו דרבן על האות נו"ן, שלא כפי הרגילות. הדבר החשוב שרציתי לומר, חוץ מעניין הדקדוק, כי אכן צריכים להבין, מה טמון בכל טעם בתורה.

קראנו בפרשה שלנו, וְשָׁם אֲתָנוּ גַּעַר עֲבָרֵי עֶבֶד לְשֵׁר הַטְּבָחִים וְנִסְפָּר לּוֹ וַיִּפְתַּרְנוּ אֶת־תְּלַמְתֵּינוּ אִישׁ פָּחַלְמוּ פֶתֶר וּבְרֵאשִׁית מֵא, י"ב. מה קרה בתיבת 'ונספר לו', מדוע ההרמה היא בנו"ן? מישאו מכיר עוד דבר כזה? הרי אין לכך אח ורע בשום מקום, שהדרבן יהפוך את השוא לפתח? בשלמא געיא, ישנן הרבה געיות. ישנן בתורה, שמונים וארבע געיות כאלה. אבל תשימו לב, ישנן שתי סוגי געיות. ישנה געיא, שהיא רק מאריכה את התנועה, אבל אינה משנה אותה. למשל, וּלְאָבִיו שֶׁלַח פְּזֹאת עֲשֶׂרָה תְּמָרִים וְשָׂאִים מְטוֹב מִצִּרִים וּבְרֵאשִׁית מֵה, כ"ג, אם לא היתה געיא במלה 'נושאים', היינו קוראים זאת בחטיפה. וכן בפסוק, וַיִּזְבַּח זְבָחִים לְאֱלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק וּבְרֵאשִׁית מֵו, א', אם לא היתה געיא במלה 'לאלדי', היינו קוראים זאת בחטיפה. אבל ישנן געיות, שהן משנות את הניקוד. כגון, במלה 'שְׁלָמִים', השוא נהיה פתח. כמו שדיברנו בהתחלה. וכן 'וְאֵת', נהיה פתח. וכן 'לְעוֹלָם', אם ישנה געיא בלמ"ד, אזי השוא שבלמ"ד הראשונה נהפכה לחולם. וכן, י"י בְּאֹר פְּנִיךְ, השוא נהיה פתח. דהיינו, הגעיא הזאת, משנה את הניקוד. הפכה את השוא, לחולם. ישנן בתורה, שמונים וארבע געיות כאלה. וסימניך, המלה 'געיא' בגימטריא. הדבר פלא עצום. המלה געיא היא

זאת עבדת טיבו, ולא 'עבדת טיבו'. הוא לא ניקד את הדל"ת ואת התי"ו, סימן שזהו 'עבדת', בשוא נח. כך גם הם קראו בזמנם.

והמעניין הוא, אמרתי לעצמי, נראה כיצד מהרי"ץ זיע"א ניקד ב'בריך שמיה', בהוצאת ס"ת, ישנה שם מלה, שעל ידה אפשר לבחון זאת. זוהי מלה בארמית, 'אנת', 'אנת הוא זן לכולא'. ואני מסתכל ורואה, כי מהרי"ץ בעצמו, מנקד זאת רק בפתח באל"ף. למה לא עשית 'אנת הוא'? סימן שגם מהרי"ץ קרא זאת בשוא נח.

ואם תגידו, כי לשון ארמי שאני, על כך אין לי תשובה. אבל לדעתי, אין טעם להבדיל בין לשה"ק לבין ארמית בכל כגון דא.

יש פה עוד להאריך על הנושא הזה, אולם בכל אופן, מה שברצוני להגיד ולהדגיש לסיכומם של דברים הוא, כי לפי עניות דעתי, רצוי שלא לכתוב את ההערה הזאת בשום מקום. ראשית, אי אפשר לומר כי זוהי 'שיטת מהרי"ץ', כיון שזה לא שיטת מהרי"ץ. אפשר להגיד, שכך מהרי"ץ נהג, בביהכ"נ שלו, בסביבה שלו, כך נהגו. אבל אני רואה, כי גם בעיר צנעא בעצמה, נחלקו בזה החכמים. וכפי שהסברתי, זאת אינה 'שיטה' שלו. דהיינו, זהו אינו דבר, שמהרי"ץ 'העמיד' אותו, אלא בתורת שכך הוא המנהג, וגם מצאנו במקום אחר בדבריו, שהוא בעצמו כותב אחרת. דבר שני, ישנן ראיות מהקדמונים, שהם לא נהגו כך.

לכן חושבני, כי לא כדאי לשים את ההערה הזאת. כיון שמצד אחד, רוב ככל הציבור, לא נהגו כך. ומצד שני, הרי כל מה שמהרי"ץ כותב בחלק הדקדוק, הדבר מחייב אותנו, בתורת המסורת שלתימנים. א"כ, אם ישנם דברים מסויימים, שבהם לא נלך כמוהו, יגידו האנשים, טוב, אם דבר זה לא נוהגים, א"כ גם דברים אחרים לא ננהגו. 'מדהא ליתא, הני נמי ליתא'. למה אני חייב לעשות את השאר? אם המארי

שמונים וארבע, וזהו מניין הגעיות הללו בתורה, מהסוג הזה.

אבל בפסוק זנספר לו, ישנה פליאה כפולה. לא מצאנו דבר כזה, שהדרבן יהפוך את השוא, לניקוד אחר. אבל אין ברירה, אלא לקרוא כך, מכיון שהוא על האות נו"ן. ואכן בדפוסים התבלבלו, כנראה הדבר היה משונה להם, מה זה זנספר לו? לכן הם הוויזו את הדרבן. ישנם שהקדימו זאת לאות וא"ו, וישנם שעשו זאת על האות סמ"ך. אכן לכאורה הם צודקים, כך זה הגיוני. לפי הדקדוק, ישנם מקומות כאלו, יכול להיות זנספר לו, או זנספר לו, כמו שכתוב בד"כ, זהו הנורמלי. כל הדרבנים הם בד"כ כך. כגון, זלכלותם מעל פני האדמה, או זיהכהן, או זיהפקר, זהו הדרבן, וכך תפקידו. אבל שהוא יהפוך את השוא לניקוד אחר? זהו פלא. א"כ בעצם, מה הדבר בא להגיד?

צריכים פה להתבונן, כי ישנו פה רעיון עצום. צריכים לדעת, דבר חשוב מאד. הרי ידוע מה שחז"ל אומרים, הדבר מובא במדרשים, וגם רש"י מביא זאת, וכן בעוד ספרים, כי 'ארורים הרשעים, שאין טובתם שלימה'. דהיינו, שר המשקים, לא רצה לשבח את יוסף, לכן הוא אמר, 'ושם אתנו נער עברי עבד לשר הטבחים'. 'נער' היינו שוטה, כמו שנאמר אֶוֹלֶת קְשׁוּרָה בְּלֵב נֶעֶר [משלי כ"ב, ט"ז]. מה זה 'עברי'? הרי המצרים שונאים את היהודים, הם שנואי נפשם, פִּי תוֹעֵבֶת מְצָרִים כָּל רֵעָה צֹאן ובראשית מ"ו, ל"ד, לא יוכלון המְצָרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעֵבְרִים לֶחֶם פִּי תוֹעֵבָה הוּא לְמְצָרִים [בראשית מ"ג, ל"ב]. ורש"י מוסיף ואומר, 'עברי', אפילו לשוננו אינו מכיר. וכן, 'עבד לשר הטבחים'. אם כן, פרעה שומע זאת משר המשקים, ותמה. מה אתה אומר? שהוא עבד וכו'? א"כ תגיד לי, אם אתה מדבר עליו שהוא כזה מפגר, נער שוטה, עברי, א"כ למה סיפרתם לו את החלום בכדי שיפתור אותך? איך זה יכול להיות? עונה לו שר המשקים, אדוני המלך, תשמע, אתה חושב שאנו סיפרנו לו? לא אנחנו סיפרנו לו, אלא הוא

ביקש שנספר לו. זהו זנספר לו, אין נא' אלא לשון בקשה. אמנם בפסוק זה כתוב בפתח, ונא' זה בקמץ, אבל לא אכנס כעת לנושא הזה, כי אפילו לגבי זא"ן או זא"ן, אני עדיין חייב תשובה לרב בועז דחבש הי"ו על שאלתו, לגבי האות זא"ן [עיינין סוף שיעור מוצש"ק לך"ך התשע"ד], וגם לכך אין זמן כעת. אבל בענייננו, קמץ ופתח זה נחשב כאילו הם אותו הדבר. הרי הם שתי תנועות, אלא שזו תנועה פתוחה, וזו תנועה גבוהה. זה אָה, וזה אָה. זה אינו כמו אֵי או, שהם תנועות אחרות בכלל. א"כ אומר שר המשקים לפרעה, אנחנו לא ביקשנו ממנו לספר לו, אלא הוא ביקש זאת מאתנו.

ואכן הוא אמר אמת, כי כתוב כך, וַיִּשְׁאַל אֶת־סְרִיסֵי פְרֹעָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מִדְּוַע פְּנִיכֶם רְעִים הַיּוֹם: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו תְּלֹם תְּלַמְּנוּ וּפְתָר אֵיךְ אִתּוֹ [בראשית מ', ז-ח]. אומר הרמב"ן, מה הפירוש 'פותר אין אותו'? הרי הם נמצאים בבית הסוהר, א"כ מי יפתור את החלום? אלא כנראה, שהם שלחו מישהו אל החרטומים, בכדי לבקש מהם שיפתרו להם את החלום. או דילמא, שהיו עוד אנשים אחרים בבית הסוהר. מה אומר להם יוסף? וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף תְּלֹא לְאֱלֹהִים פְּתָרָיִם סְפְרוּ־נָא לִי. אני מבקש מכם, 'ספרו נא', יוסף מבקש שיספרו לו את החלום. א"כ זהו זנספר לו, כך אומר שר המשקים לפרעה, הוא אמר לנו 'נא', יוסף ביקש זאת. אנחנו לא חשבנו לספר לו, בשבילנו הוא לא היה מתאים בכדי שנשאל אותו, לא החשבנו אותו כלל. אבל הוא מבקש, א"כ מה נעשה?

ויוסף הרגיש, שישנו משהו, בחלום של שר המשקים ושר האופים. הרי חז"ל מביאים, שיש בזה רמזים, שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרְגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם [שם פסוק י"ב], הוא הבין שבחלומות שלהם, אין רק את העניין הנוגע אליהם, אלא ישנם עניינים הנוגעים לכלל עם ישראל. מי שיראה במדרשים, 'שלושת השריגים', רומז לשלושת

אחוז. זאת רשעות. כי כביכול, המילה היא מוס. ראיתי כמה ספרים, המתריעים על עניין זה.

בספר נאות דשא [פרשת ויגש עמ' 195] כתוב כך, כמה מוזר הוא הנוהג הנקוט בשלטונות הצבא, אשר בבואם לסווג כל חייל לפי מצב בריאותו, תוך ציון הנתונים הבריאותיים לפי מספר נקודות, הם מורידים לכל חייל שלש נקודות, בגין היותו נימול. היינו, שאפילו ימצא אדם שלם ובריא מכל הבחינות, ואשר מספר נקודותיו יהיה מירבי, מספר מאה אחוזים, בכל זאת בגלל ברית המילה, ייחשב בעל פרופיל 97 בלבד, ולא מאה. הם מחשיבים את הברית למוס, הנוטל מכשרונו ומכוחותיו של האדם. והלא התורה מכריזה ואומרת לאברהם אבינו, 'התהלך לפני והיה תמים' [בראשית י"ז, א'], 'התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים. שכל זמן שהערלה בך, אתה בעל מוס לפני. אצלנו, מי שהוא ערל, הוא בעל מוס. ואילו אצלם, הנימול הוא בעל מוס, רח"ל. רש"י בדבריו הקדושים מכריז שאדרבה, מי שיש לו ערלה, הוא בעל מוס. לפי זה היה מן הראוי, שמי שהולך לצבא כשהוא ערל, ייחשב כבעל פרופיל פחות ממי שהוא מהול.

אותו הדבר כותב בספר עם נושע בה' [פרק מ"ה עמ' ר"ט], הוא אומר כך, לבשתינו ולחרפתינו, תחת מה שרצה השם ית' לקבוע בעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו, אות הקבוע בגופם, ונקבע ההבדל בגולת הזהב, לפי שהוא סיבה לקיום העולם, מלבד שיש בו תשלום הגוף כמ"ש 'התהלך לפני והיה תמים', ופירש"י במצות מילה. ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בך, אתה בעל מוס לפני עכ"ל. ובמדינתם, הנימול הוא בעל מוס (פרופיל 97), ומי שאינו נימול בצבאם הוא השלם (פרופיל 100). תחת הסרת הערלה, אשר חרפה היא לנו, להם הוא השלם.

האבות. 'שלשת סלי חורי', אלו שלשת המלכיות. יש בכך רמזים גדולים, ודברי נבואה לעתיד. א"כ יוסף הבין, שהם לא חלמו סתם בשביל עצמם, אלא שבעצם זה גם בשבילו, בכדי שילמד מכך הרבה דברים. לכן הוא ביקש מהם, 'ספרו נא לי'.

חיזוק למה שאנחנו אומרים, ראיתי בספר נחל קדומים להחיד"א, האומר כך, 'ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו, יש להרגיש, דהול"ל 'שמעתי עליך תפתור חלום', ומאי לאמר 'תשמע חלום'? מה זה 'תשמע חלום'? לכאורה זה מיותר? ואפשר, דשר המשקים סיפר לו כל העניין שיוסף א"ל 'ספרו נא לי', וז"ש ואני שמעתי עליך לאמר, שאתה מבקש שיאמרו לך חלום, כדי שתפתרונו, כמו שהיה בַּעֲבָדִי. היינו דקאמר לאמר 'תשמע חלום', שאתה אומר שרצונך לשמוע חלום לפתור, וזה מורה שאתה בקי מאד, שאתה מחזר אחר החלום. ולא כסתם פותרים, שהולכים לו ומספרים לו החלום, ואח"כ פותר. ישנם אנשים, שהולכים אליהם, והם פותרים את החלום. אבל אם אתה בא ומבקש שיספרו לך, סימן שאתה חכם גדול, שאתה אומן בדבר זה.

מהי ההבנה בגעיא שבתובת "שלמים", והאם ברית מילה מחלישה את האדם.

לגבי הפסוק, 'האנשים האלה שלמים הם אתנו', צריך אכן להבין, מדוע ישנה געיא בתיבת 'שלמים'? אנחנו דנים, כיצד לקרוא זאת. אבל בעצם, מה קרה פה? למה המלה 'שלמים' היא בגעיא? מה הדבר בא ללמדנו? וכי לחנם יש את הגעיא הזאת?

אתם יודעים, היום בצבא, עושים לכל אדם פרופיל. ולצערינו, כיון שאם האדם הוא קבילי ערל, יש לו מאה אחוז בפרופיל, כמו שזה בצבאות הגויים בחו"ל. אולם אם הוא נימול, יש לו פחות שלש נקודות, דהיינו תשעים ושבע

בא בעל ספר תפארת עוזך [בפרשת וישלח] ואומר, אתה יודע למה שכס אמר, 'האנשים האלה שלמים הם אתנו?' כי הרי בעצם, מה מבקשים ממנו בני יעקב? הרי הם אמרו לו, לא נוכל לעשות הדבר הזה, לתת את אחתנו לאיש אשר לו ערלה, פי חרפה הוא לנו [בראשית ל"ד, י"ד]. א"כ הרשע הזה, שכס בן חמור, בא לשכנע את אנשי עירו בכדי שימולו. הגוי הזה בעצמו הבין, כי היהודי אינו בעל מוס' בגלל שהוא נימול, אלא 'שלמים הם אתנו'. ללמדך, שהנימול אינו בעל מוס', כפי שהם מורידים את רמת הפרופיל ל-97 אחוזים.

למעשה, הרמב"ם כותב [במורה חלק ג' פרק נ"ט] בטעם של מצות מילה, שהדבר ממעט את התאוה, מפני שחיתוך האיבר וחסרונו גורם לו חולשה. רבינו והרבה מפרשים מביאים ג"כ את דבריו, ובעצם כבר קדמו לרמב"ם בעניין זה, עוד לפני הרמב"ם כתב זאת ידידיה האלכסנדרוני, שהיה פילוסוף קדמון במצרים, פילון. הרמב"ם כתב זאת, על סמך זה שהוא היה רופא, והוא הבין כי מבחינה רפואית, זהו דבר הגורם לאדם חולשה. אבל למעשה בזמננו, שהרפואה השתכללה מאד מאד, תשמעו ותראו דבר פלא עצום, התברר כי הברית מילה, אינה גורמת שום חולשה. אין שום שינוי והבדל, בין אדם הנימול, לבין אדם ערל. כמובן, אם הרמב"ם היה בזמננו, הוא היה מודה לכך.

דרך אגב, זהו מה שרציתי להגיד למעלה גם בקשר למהרי"ץ, שאם מהרי"ץ היה פה, הוא היה אומר להגיד ז'טבלת פיתך, ז'ילדת בן, שני שואים נחים כפי שאנו קוראים. הוא היה בצנעא, בבתי כנסיות מסויימים, לכן הוא כתב כפי שאמרו אז שם. אבל אם הוא היה במקום אחר, היה אומר אחרת.

אותו הדבר לגבי הרמב"ם. אכן הרמב"ם כתב כך, וכידוע הוא הרי למד את כל החכמות, ולפי ספרי החכמות היה נראה להם שהדבר יגרום

נוק, ולכן הוא כתב כך. אבל לאמיתו של דבר, זה אינו נכון, כי התברר היטב בזמננו, שאין שום שינוי. ולא רק זאת, אלא מי שהוא נימול, מרויח הרבה דברים. כיון שהרבה מחלות שישנן אצל הגויים, אינן קיימות אצל יהודים, וזאת על ידי הברית מילה. ראיתי מובא בספרים, כי הערלה גורמת למחלות, גם לבעל וגם לאשה, כגון מחלת הסרטן, ומחלות מידבקות בדרכי הוצאת מי רגלים, וכו'. בגלל החלאים הרעים הללו, גויים רבים, עשר מתוך מאה, שאינם נימולים בקטנותם, נצרכים לכריתת ערלתם כשהם גדולים בשנים. אתם יודעים, היום בארצות הברית, כולם עושים ברית מילה. כי בארה"ב הבינו, שהברית מילה חוסכת הרבה מחלות. שאלתי את ידידנו הרה"ג דורון אחיאל שליט"א, מהעיר לונדון שבאנגליה, איך זה שם באנגליה? האם גם אצלכם מלים? הרי ישנו קשר בין אנגליה לבין ארה"ב, כגון השפה האנגלית. והוא אמר לי, באנגליה לא נימולים, אבל בבית המלוכה אכן נימולים. הדבר מעניין. זהו דבר המיוחד בבית המלוכה אצלם. אבל עדיין ישנם גויים רבים בעולם, שאינם נימולים. ועשר מתוך מאה, שלא נימולים בקטנותם, נצרכים לכריתת ערלתם כשהם גדולים בשנים. יש לו מחלות, אזי בגיל ארבעים או חמשים, עשר אחוז מהם צריכים לעשות ברית מילה, ואז הדבר יותר מסובך, כי זה גורם לו לקשיים ולסיבוכים רפואיים וכדומה.

בודאי שהקב"ה, אשר נתן לנו את תורתו, לא נתן ח"ו זאת לחסרון בעם ישראל, אלא אדרבה, הדבר יותר בריא.

רק שהיתה לי קושיא על כך. הרי אנחנו אומרים בשירה של מילה, רבינו שלום שבזי זיע"א בשיר 'שמעתי מפאתי תימן', אומר כך, ברית מילה, תחליש ליצר רע. היא זוהמת, נחש אשר נגרע. הרש"ש כתב זאת, עפ"י דברי הרמב"ם שהבאנו מקודם. א"כ, מה נעשה היום? נשמיט פיסקא זאת? כיצד נאמר 'ברית מילה תחליש ליצר הרע'? וכי הדבר מחליש לאדם את התאוה? הרי אמרנו שזה אינו נכון?

שערי יצחק – השיעור השבועי

כמו הנמלים, עליהם נאמר בספר משלי ו', כ"ה, הַנְּמָלִים עִם לֹא עֵז. הדבר הפלא ופלא. אקרא לכם את לשונו, נמלים כתיב, ישראל הם דלים, חלשים ותשי כוח מחמת המילה, והם כנמלים, דכתיב הנמלים עם לא עז. לכן הנמלים הנמולים, תשי כח הם, ואין להם עז. א"כ התפלאותי, לפי דבריו נמצא כי שכס עושה פה טעות גדולה. הרי אתה רוצה לשכנע את האנשים שיעשו ברית מילה, כיצד אתה אומר להם שייגרם להם מכך חולשה? כבר אינני מדבר על כך, שבמציאות זה אינו נכון, נניח שהוא כך חשב, אבל איך יכול להיות ששכס יבוא ויגיד להם דבר כזה, שהמילה תגרום להם חולשה? הרי הם לא יסכימו? אתה רוצה שהם ימולו, ואתה בא להגיד להם שהדבר יחליש אותם?

לכן אמרתי, כי צריך לומר רמז זה, בצורה אחרת. אכן זה נכון, כאשר הם נמלים. אבל אין פירושו 'שהם לא עזים', דהיינו שהדבר מביא להם חולשה. אלא, שאין להם עזות פנים. כמו שלנמלים, אין להם עזות פנים. לא לוקחים וגזלים אחד מהשני, וכדומה. א"כ העם הזה, עם ישראל אשר מתקדש ע"י ברית מילה, הדבר גורם לו לעדינות ולבושת פנים. ודבר זה נגרם, על ידי המילה.

נסיים בגמ' הידועה במסכת מעילה ודף י"ז ע"א, פעם אחת גזרה המלכות גזירה, שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את נשותיהם נדה. היתה גזירה, בדור של תנאים, לא בזמן מלכות יון. הרי ידוע כי גם בחנוכה, גזרו על שבת חודש ומילה, 'שבתא וירחא ומהולתא', א"כ הם גזרו על ברית מילה. הגויים אינם רוצים, שהיהודים יעשו ברית מילה. א"כ גם אז, בזמן התנאים, היתה גזירה כזאת. כתוב במפורש, שלא ישמרו שבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את נשותיהם נדה. הלך רבי ראובן בן איסטרובלי, וסיפר קומי, והלך וישב עמהם. אמר להם, מי שיש לו אויב, יעני או יעשיר? אמרו לו, יעני. אמר להם, אם כן

אלא התשובה לענ"ד בס"ד היא, שישנו הבדל. אין הפירוש שהתאווה עי"ז פחותה, אלא שפחתה ההתעוררות שלתאווה. דהיינו, אדם שהוא נימול, אינו מתעורר לתאווה. זהו מה שמרויחים מהברית מילה. אבל אחרי שהוא מעורר את עצמו, אין שום הבדל בין גוי לבין יהודי.

כעת תשימו לב, שכס אומר, 'האנשים האלה שְלָמִים הם איתנו'. כשאומרים שְ, בגעיא, שומעים שא, כמו וְהִאֲדָמָה תִּשָּׂאָה שְמָמָה [ישעיהו, י"א], וכן וְהָאִישׁ מִשְׁתַּאֵה לָהּ [בראשית כ"ד, כ"א]. מה הפירוש 'משתאה'? מלשון מתפלא. אם כן, אומר שכס לאנשי עירו, אתם בטח חושבים, שאם תעשו ברית מילה, הדבר יזיק לכם ותהיו חלשים, ולכן לא כדאי לכם. אבל תתפלאו לשמוע, זה אינו גורם לשום דבר. אדרבה זאת שלימות, זהו דבר בריא. מה שאתם חושבים? כי הדבר מזיק? זה בכלל לא מזיק, אלא טוב מאד. אכן אותם הדבר מפליא, זהו פלא שאינו מתקבל לכאורה על הדעת. אבל אומר להם שכס, אני בדקתי ומצאתי, שאכן כך הוא. [במלה 'משתאה', האות ת"ו נכנסת באמצע, כי שרש המלה הוא 'שאה']. א"כ 'שְלָמִים', זה משרש 'שאה'. א"כ הדבר יפה מאד, כעת מובן למה המלה 'שלמים' היא בגעיא, כי 'ש' זהו מלשון שאייה, לשון פליאה. וכך אומר שכס לאנשי עירו, למרות שאתם מסברא רגילה חושבים שזה לא טוב, אבל אני יודע, תדעו לכם שהדבר אכן טוב מאד, הוא מצויין. א"כ הדבר מסתדר הפלא ופלא.

המשכתי להסתכל, וראיתי מה שכותב בספר הרמזים לרבינו יואל, בביאור הפסוק בְהַמּוֹל לָנוּ כָּל זָכָר פְּאֻשֶׁר הֵם נְמָלִים [בראשית ל"ד, כ"ב]. 'בהמול לנו', כתוב עם וא"ו, ואכן כך צריך להיות. אבל במלים, 'כאשר הם נמלים', כתוב בלי וא"ו. האות יו"ד שאחרי האות נו"ן, אינה חסרה, כיון שלאחר מכן בא דגש. אבל, למה חסר וא"ו אחרי האות מ"ם? אלא הוא אומר, 'אל תקרי נימולים, אלא נמלים'. היהודים הם

לא יעשו מלאכה בשבת, כדי שיענו. אמרו, טבית אמר. ליבטל, ובטלוח. חזר ואמר להם, מי שיש לו אויב, יכחיש או יבריא? אמרו לו, יכחיש. אמר להם, אם כן ימולו בניהם לשמונה ימים ויכחישו. אמר רש"י, הדם יוצא בקטנותם ומתיש את כוחם ואינם שבים עוד לאיתנם.

מכאן אמר בעל חמדת ימים, מה פירוש הנוסח שאנו אומרים ב'על הנסים', זמסרת גיבורים ביד חלשים? מה זה 'ביד חלשים'? למה הם 'חלשים'? אלא התשובה היא, בגלל שעם ישראל הם נימולים. הוא למד זאת מהמעשה הזה. הרי רבי ראובן בן איסטרובלי אמר לגויים, למה אתם גוזרים שהיהודים לא יעשו ברית מילה? כדאי לכם שהם יעשו ברית מילה. וכי אתם רוצים אויב חזק כנגדכם? א"כ הם אמרו, טבית אמר. ובטלוח. הם ביטלו זאת. וכו'. אולם בסוף, הכירו בו שהוא יהודי, החזירום. החזירו את שלשת הגזירות.

אבל לכאורה, הדבר הוא פלא עצום. הרי מה זה משנה, מה שהם הכירו בו שהוא יהודי? הרי השאלה היא, האם הדבר צודק, או שלא?

התשובה לענ"ד בס"ד היא, כי הוא הטעה אותם. אכן במחשבה ראשונה, אכן חושבים שהדבר מוזק. אבל הם ראו, כי הדבר פלא עצום, הם אינם רואים שהיהודים נחלשים מכך. הרי בהתחלה הוא אמר להם, כי אם היהודים ישמרו שבת, אזי הם יהיו עניים. ראשית, כי ישנן הרבה הוצאות לשבת. בכל השבוע היהודי עובד, והכל לצורך שבת. ואם אין לו כסף, הוא לוקח הלוואות. בשבת, יש ליהודי פנאי, אזי הוא אוכל ושותה הרבה. כך הוא הכניס להם לראש, שזאת השבת. הם שמעו זאת ואמרו, אכן הוא צודק. אבל למעשה, לאמיתו שלדבר, שבת היא מקור הברכה, המקור שלשפע. הגמ' במסכת שבת [דף קי"ט ע"א] אומרת, עשירים שבשאר ארצות במה הן זוכין? א"ל, בשביל שמכבדין את השבת. הרי נאמר, בַּרְפָּת י"י

היא תַעֲשִׂיר [משלי י', כ"ב], זאת ברכת השבת. אדרבה, אַז תַּתְעַנֵּג עַל יַי [ישעיהו נ"ח, י"ד], שבת אינה מביאה עוני. אבל כך הטעה אותם רבי ראובן איסטרובלי בחכמתו.

אותו הדבר, הוא הטעה אותם ואמר להם, כי אם הם יעשו ברית מילה, הם יהיו חלשים. ואכן כך חושבים, במבט ראשון כך זה נראה. אבל לאמיתו שלדבר, הדבר אינו נכון, ואדרבה ע"י כך הם יותר בריאים, כמו שאמרנו קודם.

א"כ, למה בכל זאת אנחנו אומרים, זמסרת גיבורים ביד חלשים? כאשר למעשה, זה לא נכון? הרי כתוב במגילת בני חשמונאי, שבני מתתיהו היו גיבורים יותר מן אריון תקיפין ומן דובין חציפין וכו'. אדרבה, הם היו גיבורים מאד. אלא התשובה, כי עם ישראל באותו הזמן, היו חלשים באופן כללי, בגלל שהיו תחת שלטון הפרסים. זאת היה החולשה שלהם, לא היו ערוכים ומיומנים לעשות מלחמות, אבל לא שהברית מילה החלישה אותם.

ממילא, אם אפילו הגויים הבינו זאת, ק"ו אנחנו, שאנו יודעים כי בזכות המצוות שאנו מקיימים, אנחנו חיים וקיימים. ח"ו, בודאי שהקב"ה לא התכוון להרע לעם ישראל ע"י הברית מילה, אלא אדרבא. רק פשוט, האנשים טועים במושכל הראשון, במחשבה הראשונה.

הקב"ה יזכנו, לקיים את כל המצוות מתוך הבנה וידיעה, ולדעת כי אדרבה, הכל לטובתנו. גם מה שאיננו מבינים, ולפעמים חושבים ההיפך, אבל אדרבה, ע"י הלימוד מתברר האמת והצדק.

עניין השימוש בשם "חג האורים" כלפי חג חנוכה, וכן בעניין ברכת "חג חנוכה שמח" איש לרעהו. מזכירים לי פה להגיד דבר נוסף, וברוכים יהיו. בעבר כבר דיברנו על כך, אבל הדבר חשוב, ודבר בעתו מה טוב. דיברנו על העניין, שבימי

שערי יצחק – השיעור השבועי

כיוצא בזה, היום ישנם כאלה המברכים איש את רעהו ואומרים, 'חנוכה שמח', או 'פורים שמח'. האמת היא, כי אבותינו לא נהגו לומר את הברכות הללו. ישנם חרדים האומרים כך, 'חנוכה שמח', או 'פורים שמח', או באידיש 'אפּרויליך פורים'. לא משנה. הם תירגמו זאת לעברית, ואומרים 'פורים שמח'. וכן בחנוכה, הם אומרים 'חנוכה שמח'. אבל אבותינו לא ייחדו ברכה לימים הללו, מפני שאינם ימי חג. זאת טעות נוספת. אבותינו לא קראו לזה 'חג', בכדי שלא להשוותם ליתר המועדים. וגם לא מצאנו בספרי רבותינו המפרשים והפוסקים שיקראו לימי החנוכה בשם חג. לכן, גם בברכת איש לרעהו, בירכו כרגיל, 'שלוש עליכם', בכדי שלא לתת ולשוות להם מעמד מיוחד של חג. הרי אפילו לעשות סעודות, לא נהגו לעשות בימי חנוכה. כמו כן, לא תמצאו אצלנו שירים, המיוחדים לחנוכה.

אמנם, יש שמצאו רמז יפה, כי שמ"ח, זהו ר"ת שבת מילה חודש. א"כ אולי הדבר אינו גרוע, אבל בכל אופן, הוא אינו הרצוי.

הערה מהקהל: ישנו עוד רמז, וְחַמֵּ"ש את ארץ מצרים.

תשובת מרן שליט"א: כן, החמדת ימים בתחילת פרק ראשון של ענייני חנוכה מביא רמז זה, ובעוד הרבה ספרים, אבל הכוונה אותו הדבר, לחודש ש'בת ומ'ילה. כנראה גם יוסף הנהיג מצוות אלה במצרים, אבל בדרך כלל ידוע רק על המילה, כמו שדרשו חז"ל בפסוק 'לכו אל יוסף, אשר יאמר לכם תעשו', אך אכמ"ל.

נחזור לעניינינו, צריכים לדעת, לבדוק כל דבר, מהיכן הוא בא? כי לפעמים ישנם דברים, משרש טמא, כגון המלה חנוכיה. וגם אם אינך מביין, מה הבעיא בזה? אבל צריכים לדעת, יש לנו את המקורות שלנו, ואל לנו להימשך אחרי דעות זרות. כי כל דבר, מושך דברים על האדם. כפי שהשם של-אדם, מושך עליו

החנוכה, מדליקים את 'מנורת חנוכה', או את ה'חנוכה', ואמרנו כי המלה חנוכיה, באה מן החילונים. כעת ברוך ה', הדפיסו את המאמר "מנורת חנוכה" בחוברת "שערי יצחק" [מוצ"ש] ויצא ה'תשע"ד, הוסיפו זאת בסוף החוברת, וב"ה זכינו שהדבר כבר נדפס ומופץ. אם כי אפשר להוסיף עוד כמה דברים, אבל רוב ככל הדברים, כבר נדפסו במאמר זה. עלינו להוציא מהשפה שלנו את המלה 'חנוכיה', כי המקור שלה הוא טמא. ובלא"ה אפילו מבחינת הדקדוק, זה אינו נכון, וגם מבחינת שורש המלה. אולם גם אם הדבר היה מדויק, כיון שזה בא ממעיין נרפש, בא מן החילונים, לכן אנו צריכים להתרחק מכך.

אבל ישנו דבר חדש, שלא חשבתי להעיר עליו, כי לא עלה בדעתי שהוא יבוא למחננו. ישנם כאלה פתאום, אנשים באיצטלא של רבנים חרדים, אשר משתמשים בכינוי 'חג האורים', כלפי חנוכה. לא שהדבר פסול מצד עצמו, כיון ש'אורים' זהו אש, בְּאֵרִים בְּבָדוֹ י"י [ישעיהו כ"ד, ט"ז], אבל דבר זה אינו מהמקורות שלנו, אלא זהו מושג שבא מהחילונים. דרך אגב, לא רק החילונים אומרים כך, אלא גם הערבים. בתימן, הערבים היו קוראים לחנוכה, בשם 'עיד אלסראג', דהיינו החג של הנרות. הכל אצלם חיצוני, לפי מה שהם רואים. אבל, מה לא טוב בשם 'חנוכה'? כך גם לגבי פורים, הערבים בתימן קראו לפורים, בשם 'עיד אלקראקר', דהיינו החג של-רעש. דבר זה הוא טוב לגויים, או לחילונים. אבל ליהודים, לנו טוב לומר חנוכה, הרי יש בכך הרבה רמזים ועניינים. אבל כמובן, לצערינו לא שמים לב, כי ישנם דברים הנכנסים אלינו מ'הדלת האחורית'. חושבים אולי, כי זהו שם יותר 'ספרותי', לכתוב 'חג האורים', אולי זה יותר מכובד.

זה לא במרד ולא במעל, אך זה מחוסר תשומת-לב, והדבר צריך תיקון.

קדושה, כן הוא בהיפך. דברים הבאים ממקורות אחרים, מושכים על האדם דברים מצינורות אחרים, רח"ל.

אמנם מי שאומר לנו חנוכה שמת, וכיוצא בזה "ברכות חדשות" כגון צהרים טובים, יום טוב, וכדומה, א"א לא לענות, אין זו דרך המוסר. אך אין אנו עונים לו באותה מטבע, אלא בסתם "וכן לכם".

בעזרת ה', שנזכה לקדש את לשוננו ומעשינו, וה' ברוך הוא יעזרנו ללכת בדרך הזאת, אבי"ר.

שאלה מהקהל: אבל כתוב, כי כל המועדים עתידים להתבטל, חוץ מחנוכה ופורים. א"כ מכילים גם את פורים בין המועדים? תשובת מרן שליט"א: אכן, כבר כתבתי זאת בספרי, [כגון בשע"ה ה' פורים סי' קכ"ג סעיף ב' יעו"ש], אבל סוף סוף זה לא באותה דרגא, כיון שזהו אינו יום טוב'.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר,

נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ,
או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה.
פרטים בטלפון: 050-4140741

"שידור חי" של השיעור השבועי

מפי מרן הגאון

רבינו יצחק רצאבי שליט"א

בכל מוצאי שבת קודש

בישיבת חובות הלבבות רח' יואל 18 ירושלים.

תחילת השידור בשעה 19:30.

פרטים בטל' 054-8476760.

בברכת התורה

אוצר ספרי תימן